
MUZEJI MUSEUMS

373

PROJEKT PRIPRAVE STALNE MUZEJSKE RAZSTAVE V RIBNICI Grad, Marof, Miklova hiša

---

Taja Čepič, Dragica Trobec Zadnik, Marjeta Mikuž

IZVLEČEK

V besedilu Projekt priprave stalne muzejske razstave v Ribnici, kraju petdeset kilometrov jugovzhodno od Ljubljane, avtorice Taja Čepič, Dragica Trobec Zadnik, Marjeta Mikuž in Mojca Turk tekstualno in slikovno predstavljajo projekt, ki je prav v tem času (oktober 1997) že v prvi fazi realizacije. Kraj s tako pestro zgodovino, etnologijo in kulturnimi spomeniki bo v bližnji prihodnosti dobil zaokrožen pregled tega nacionalnega bogastva z novo razstavo, novo zaposlenim strokovnim kadrom ter renoviranimi prostori v sklopu že delujočega Kulturnega centra Miklova hiša.

ABSTRACT

In the article "The project for a permanent museum exhibition in Ribnica" - Ribnica is a town some fifty kilometres from Ljubljana - the authors Taja Čepič, Dragica Trobec Zadnik, Marjeta Mikuž and Mojca Turk present their project with texts and pictorial material. The project is (October 1997) in its first phase of realisation. The town with its rich history, ethnological heritage and cultural monuments will in the near future thus obtain a complete survey of its national treasures in the form of a new exhibition, new professional staff and renovated premises within the already operating cultural centre, called the "Miklova House".

KRATEK POVZETEK DOSEŽKOV IN PREMIKOV NA PODROČJU KULTURE V RIBNICI V LETIH OD 1986 DO 1996 in izhodišča za nadaljnje delo muzejske predstavitve zgodovine Ribnice

374

Deset let je minilo od tedaj, ko je skupina strokovnjakov s področij arhitekture, zgodovine, etnologije in umetnostne zgodovine iz Ljubljane, Museum vivum, na pobudo ribniških kulturnih zanesenjakov in po naročilu takratnih občinskih mož pripravila elaborat z naslovom Kulturni in turistični center Ribnica. Projekt je plod skoraj dveletnega sodelovanja zunanjih sodelavcev in domačinov. Delovna srečanja, pogovori o dotedanjih oblikah kulturnih dejavnosti v Ribnici, nadaljnji usodi knjižnice, ribniški zgodovini in predstavitvi tukajšnjih tradicionalnih domačih obrti, muzeju in njegovem razvoju in ustrenejši turistični ponudbi so prinesli vrsto novih izzivov pa tudi spodbud za pogumnejše načrtovanje kulturnega dogajanja v Ribnici.

Glavnina ribniškega kulturnega programa naj bi potekala v prenovljeni Miklovi hiši, ki zaradi odlične lokacije v samem središču mesta ponuja lepe možnosti za vsakdanji stik prebivalstva z njeno širšo kulturno ponudbo, seveda ob že obstoječih muzejskih prostorih v grajskem kompleksu.

Strokovni sodelavci iz Ljubljane, začasno združeni v skupino Museum vivum (Marjan Loboda, Dejan Bleiweis, dr. Janez Bogataj, Irena Keršič, Jasna Horvat, Matija Žargi in Dragica Trobec Zadnik), so v projektu osrednjo pozornost namenili vprašanju varovanja in ohranjanja kulturne dediščine, še zlasti pa oživitvi in posodobitvi ribniškega muzeja ter njegovemu vključevanju v vsakdanje življenje domačinov.

V okviru novega koncepta muzejske dejavnosti so načrtovali tudi stalno muzejsko razstavo o ribniški zgodovini, na kateri naj bi se obiskovalec ob pomoči najsodobnejše muzejske govornice seznanil prek suhe robe s celotno zgodovino ribniške doline v posameznih časovnih obdobjih.

Spremljajoče dejavnosti - delavnice, privlačni pedagoški programi in široka ponudba kopij unikatnih ribniških izdelkov - naj bi pomembno poživile kulturno in turistično ponudbo ter pritegnile domačine k dejavnemu sodelovanju pri odkrivanju in popularizaciji svojega kraja.

Takratno ribniško vodstvo, velika zagnanost kulturnega organizatorja Staneta Kljuna in drugih domačinov, izvrstno sodelovanje članov skupine Museum vivum in pripravljenost ribniškega gospodarstva na zahtevno finančno sodelovanje so obrodili rezultate, ki so pomembno prispevali k družbeni in kulturni obnovi Ribnice:

- Miklova hiša je po končani prenovi (v letu 1991) postala **kulturni hram** in

s tem središče kulturnega in družabnega dogajanja v Ribnici.

- Sodobno urejena **knjižnica** (preseljena iz poslopja nekdanje JLA) v novem okolju uspešno uresničuje svoje temeljno poslanstvo in se s spremljajočimi dejavnostmi vse bolj utrjuje kot matica kulturega življenja.

- V Miklovi hiši je našla svoje prostore **Miklova** (nekdaj Petkova) **galerija**, ki se s svojim kakovostnim razstavnim programom in spremljajočimi katalogi navezuje na tradicijo nekdanjih ribniških likovnih kolonij in seznanja obiskovalce z najnovejšimi likovnimi snovanji sodobnih avtorjev, občasno pa so na ogled tudi gostujoči izbori s preglednih razstav starejših slovenskih likovnih umetnikov.

Posebej izstopa razstava Umetnine iz cerkva Ribniške župnije (20. avgusta 1993), ki je bila tako zaradi obravnavane teme kot tudi zaradi izjemne strokovne predstavitev deležna velikega zanimanja domačinov in drugih obiskovalcev.

375

Bogata likovna zbirka, ki jo je Ribnica pridobila z nakupom v preteklih letih (več kot 300 umetniških del!), še zlasti po letu 1987, odkar likovno dejavnost strokovno usmerja dr. Jure Mikuž, kar kliče k stalni javni predstavitvi.

- V Miklovi hiši je dobil delovne prostore tudi **Muzej Ribnica**. Mojca Šifrer, diplomirana etnologinja iz Ljubljane, štipendistka občine Ribnica, je leta 1990 postala prva strokovno usposobljena kustodinja ribniškega muzeja. Med skoraj petletnim službovanjem je opravila temeljna muzejska dela; dopolnjevala je muzejsko dokumentacijo in še naprej zbirala predmete iz ribniškega vsakdanjika.

- Miklova hiša je leta 1991 postala javni zavod (v okviru katerega delujejo knjižnica, muzej in galerija), njen ustanovitelj in tudi njen edini finanser je Občina Ribnica.

- Med pomembne dogodke v letu 1995 sodi odločitev družine Arko, da se kot nekdanji lastnik Miklove hiše odpove denacionalizacijskemu postopku glede hiše in tako stavba ostaja občinska last. To **donatorstvo** velja kot svetel zgled v slovenskem kulturnem prostoru. Medtem ko mnoge kulturne ustanove v Sloveniji zavoljo denacionalizacije izgubljajo svoje prostore, ostaja Miklova hiša v Ribnici v celoti zavezana kulturnemu programu. Zaradi tega izjemnega dogodka je tedanji slovenski minister za kulturo Sergij Pelhan izrazil Ribničanom posebno čast, ko se je 10. februarja 1996 udeležil slovesnega odkritja spominske plošče donatorski družini.

- Na posvetovanju o trženju v kulturi na Brdu pri Kranju (spomladi 1995) so Miklovo hišo uporabili kot študijski primer njenega nadaljnega razvoja in delovanja.

- Ustanovitev **Kluba prijateljev** Miklove hiše (ob kulturnem prazniku 8. februarja 1995) je prinesla nove možnosti za kar najbolj neposredne oblike sodelovanja vseh tistih, ki želijo sooblikovati kulturni program v Ribnici. Ob vrsti najrazličnejših možnosti kulturne ponudbe (obisk knjižnice, razstav, muzejskih zbirk, koncertov, predavanj, izobraževanja ...) je mogoče v okviru Kluba prijateljev doseči novo kvaliteto - pristen stik vseh tistih, ki lahko premikajo že sprejete programe in snujejo ter uresničujejo nove.

- Nove pobude za oživitev ribniške muzejske dejavnosti je oktobra 1995 prinesel projekt mag. Marjete Mikuž, višje kustodinje Slovenskega etnografskega muzeja: Idejni načrt za stalno postavitev muzejske zbirke v gradu Ribnica (1995 - 2001). Projekt je nastal na podlagi pogovorov v okviru srečanj Kluba prijateljev Miklove hiše in ob strokovnem sodelovanju kustodinje Mestnega muzeja Ljubljane Taje Čepič in Dragice Trobec Zadnik ter arh. Mojce Turk.

V okviru prve faze tega projekta naj bi v ribniškem grajskem stolpu na podlagi ohranjenih zgodovinskih virov predstavili čas čarovništva v Ribnici, kustodinji Mestnega muzeja Ljubljane pa naj bi pripravili spremljajočo multivizijsko predstavitev zgodovine Ribnice.

376

- Leta 1995 je Občina Ribnica sprejela sklep o prenovi ribniškega gradu in odločitev o tem, da se prostori blagovnih rezerv na Marofu v prihodnosti namenijo kulturni dejavnosti.

- Januarja 1996 je Javni zavod Miklova hiša sklical ustanovno sejo Odbora za prenavo muzeja in postavitev stalne likovne zbirke. Strokovnjaki različnih področij kulturnih dejavnosti (zvečine so doslej že sodelovali pri posameznih ribniških projektih) so prispevali svoja razmišljanja in predloge o programski namembnosti novo pridobljenih prostorov, ki naj bi jih vsebinsko povezali z obstoječimi prostori, namenjenimi kulturni dejavnosti. Sprejet je bil dogovor, naj bi na podlagi izčrpane razprave in ogleda prostorov vsak posebej pripravil temeljna izhodišča oz. programska jedra za predstavitev ribniške zgodovine skozi čas in se potem dogovorili o nadaljnjem poteku dela.

- Po večkratnih srečanjih v Ribnici in Ljubljani, delovnih pogovorih s predstavniki ribniškega kulturnega življenja in po prvih pogovorih s potomci ribniške družine Rudež je delovna skupina v sestavi: mag. Marjeta Mikuž, um. zgodovinarica, višja kustodinja v Slovenskem etnografskem muzeju, prof. Taja Čepič, prof. zgodovine in sociologije, višja kustodinja v Mestnem muzeju Ljubljana, Dragica Trobec Zadnik, um. zgodovinarica, kustodinja v Mestnem muzeju Ljubljana, in dipl. arh. Mojca Turk pripravila gradivo za nadaljnjo obravnavo na ravni občinskih organov.

- Delovna skupina je pri pripravi svojega projekta o muzeološki predstavitvi zgodovine Ribnice v okviru prenovljenega ribniškega gradu in Marofa upoštevala predloge, pobude in stališča, sprejeta v dosedanjih pogovorih od januarja 1995 do maja 1996, in ob tem še posebej izoblikovala tele **ugotovitve**:

1. Elaborat Kulturni in turistični center Ribnica, ki ga je pripravila skupina Museum vivum leta 1986, ostaja še naprej dobra podlaga za nadaljnje strokovno delo na tem področju.

Kontinuiteto dela zagotavljajo strokovnjaki, ki so že sodelovali pri snovanjih načrtov o razvoju ribniškega muzeja, pri razmišljanjih o nadaljnji poti ribniškega muzeja pa sodelujejo tudi nekateri muzealci in drugi strokovnjaki iz Ljubljane, ki so se v slovenskem kulturnem prostoru uspešno potrdili s svojim dosedanjim delom.

3. Muzej Ribnica ima že nekaj časa nezasedeno mesto kustosa, ki bi ga veljalo v prihodnosti zapolniti s strokovnim kadrom iz ribniške doline. Opravljeno delo na tem področju je bilo pravzaprav oranje ledine in je dobra podlaga za nadaljevanje muzejskega dela.

Nekajletni zastoj dela na področju snovanja muzejske dejavnosti je utrdil mnoga že zapisana stališča in rešitve v luči nekaterih novih strokovnih spoznanj in dogodkov. Izjemno dragocena pridobitev prostorov na Marofu in razmišljanja o prenovi gradu sta novi priložnosti za nadaljevanje dela. Sodimo, da je treba pripraviti celosten program namembnosti prostorov, ki ga je moč uresničevati postopoma, po posameznih fazah.

Idejni načrt za predstavitev zgodovine Ribnice, ki ga dajemo v razmislek in pretres, prinaša nekatere nove poglede, zlasti kar zadeva muzeološko predstavitev gradiva, in omogoča dejavno strokovno sodelovanje vseh tistih, ki so pripravljeni raziskovati ribniško preteklost in želijo s svojim delom in znanjem prispevati k podobi Ribnice skozi čas. 377

6. Delovna skupina ugotavlja, da je v tej fazi pogovorov potrebna odločitev ribniške občine o nadaljnji realizaciji obravnavanega projekta. Finančno vrednotenje projekta je v tesni povezavi z gradbeno prenovno Gradu in Marofa, v tej zvezi se opiramo na mednarodni in slovenski cenik muzejskih postavitvev, ki navaja znesek 2.000 do 3.000 nemških mark na kvadratni meter.

VSEBINSKA IZHODIŠČA STALNE MUZEJSKE POSTAVITVE

Ponovno oživiljena ideja o realizaciji celostne gradbene prenove in stalne muzejske postavitve v Ribnici je prej omenjeni delovni skupini narekovala: **koncept muzealizacije pomembnih zgodovinskih dogodkov in obdobja Ribnice in ribniške doline. Stalno muzejsko postavitev bo sestavljalo več sklenjenih in celostno delujočih sklopov.**

Glede na načrt gradbene prenove ribniškega gradu in Marofa je kvadratura, namenjena muzejski dejavnosti, precej obsežna, vendar zaradi dveh ločenih lokacij razbita, zato potrebuje izredno **premišljeno vsebino**, ki bo **smiselno povezovala in dopolnjevala Grad in Marof.**

V prenovljenem Gradu in Marofu bodo stalno muzejsko postavitev sestavljali tile vsebinski sklopi:

Grad: Ribnica skozi čas in multivizija

infrastruktura (trgovina, restavracija/kavarna, sanitarije, fotografska delavnica...)

Marof: stalna postavitev likovne zbirke (1. nadstropje)

ogledni depo (1. nadstropje)

specialni zbirki suhe robe in lončarstva z ustreznimi delavnicami (pritličje)

multivizijska predstavitev zgodovine Ribnice (pritličje)

Miklova hiša: razstavišče za občasne razstave, namenjeno predvsem manjšim občasnim razstavam, ki bodo rezultat načrtovanih raziskovanj Ribnice v 20. stoletju, in predstavitvi novih muzejskih pridobitev

Muzejski kompleks, ki bo v smiselnem krogu povezoval tri stavbe in vso potrebno infrastrukturo, bo zadostil potrebam po kulturnem življenju v Ribnici tako Ribničanom in okoličanom, pa tudi privabil v ribniško dolino več obiskovalcev iz ostalih koncev Slovenije in tujine.

378

STALNA POSTAVITEV IN MULTIVIZIJA

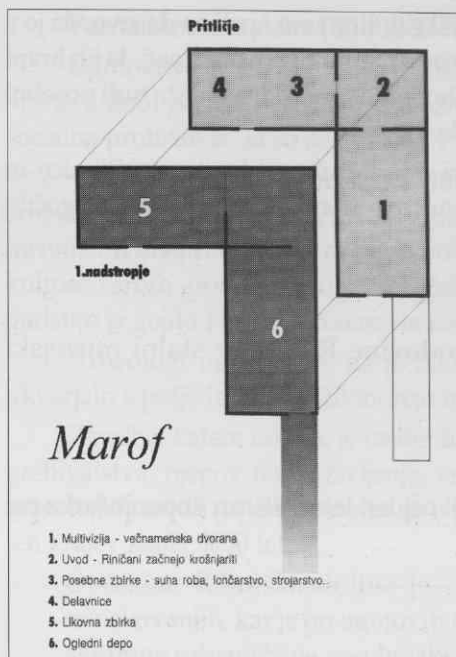
Temeljna izhodišča

Prva preučevanja zgodovine Ribnice in ribniške doline so pokazala, da je zgodovina Ribnice v svoji kompleksnosti v resnici zbir zgodovinskih dogajanj v slovenskih deželah skozi stoletja. Na območju Ribnice in ribniške doline se je odigravala zgodovinska drama, katere akterji so bili člani najpomembnejših plemiških družin na Slovenskem (celjski knezi, turjaška gospoda, Habsburžani itn.), v katerih roke je prehajala ribniška posest s prebivalci vred. V Ribnici so bili rojeni in živeli ali se ustavili le za kratek čas pomembni slovenski možje (od Trubarja, Gallusa, Prešerna). Dogodki in procesi, ki so bistveno zaznamovali slovensko preteklost in spremenili zgodovinski tok dogajanj (turški vpadi, reformacija in protireformacija, kmečki upori, francoska okupacija, obe svetovni vojni v 20. stoletju), so neposredno vplivali tudi na razvoj Ribnice in življenje njenih prebivalcev. Izseljevanje, ki se je v slovenskih deželah začelo po letu 1848, je v drugi polovici 19. in v 20. stoletju gospodarsko ali politično močno spremenilo strukturo prebivalstva v Ribnici in ribniški dolini. Politično življenje pred drugo svetovno vojno in tragična razdeljenost prebivalstva med njo, emigracija in žrtve v letu 1945 ter povojni razvoj Ribnice tvorijo skupaj s prejšnjimi obdobji tako imenovan zgodovinski lok, na katerega smo oprli temeljna zgodovinska jedra stalne muzejske postavitve.

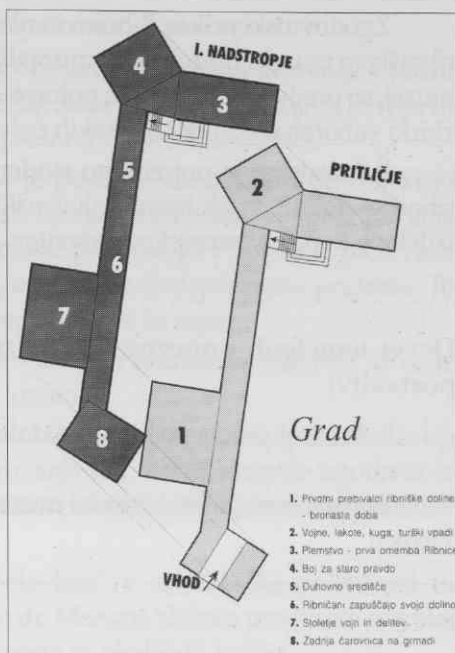
Med študijem literature se je oblikovalo devet temeljnih točk (jeder), ki jih sestavljajo dogodki, procesi ali določena obdobja, ponavadi v kombinaciji vseh treh. Kot že omenjeno, teh devet temeljnih jeder ne zaznamuje samo enega dogodka, pogosto gre za splet dogajanj v krajšem ali daljšem časovnem obdobju, ki pojasni zgodovinsko dogajanje na različnih ravneh. Stalna muzejska postavitve je v tesni povezanosti z multivizijsko predstavitvijo zgodovine Ribnice in ribniške doline. Predmeti so uporabljeni v simboličnem pomenu.

Stalna muzejska postavitve je v svoji zasnovi edinstven primer med že obstoječimi stalnimi postavitvami v slovenskih muzejih, saj se zaradi pomanjkanja muzejskega gradiva ne opira na klasično kronološko načelo oziroma predstavitev

Marof Grad

Marof Grad

zbird (posebej bosta predstavljene zbirki suhorobarskih izdelkov in lončarstva), ampak poskuša obiskovalcu z muzealizacijo zgodovinskih dogajanj približati bistvene procese, ki so oblikovali zgodovino Ribnice in ribniške doline.

Prostorska danost v starem ribniškem gradu omogoča izjemno sozvočje posameznih temeljnih jeder, ki primerjalno nadgrajujejo temeljno idejo muzejske predstavitve posameznih dogodkov in z močno simboliko obiskovalcu omogočajo globlji vpogled v obravnavane družbene, politične, gospodarske procese v preteklosti in ponujajo tudi jasen odgovor na postavljena vprašanja (kje, kdaj, kdo, kako, zakaj). Denimo plemstvo - kmečki živelj, veliki možje Ribnice - izseljeništvu, druga svetovna vojna - zadnji čarovniški proces v Ribnici.

Multivizija in stalna muzejska postavitev, ki je v svojem konceptu zasnovana izrazito scenografsko z močno poetiko (originali so redki ali jih ni mogoče dobiti, zato se bo treba opirati na kopije), v svojem segmentu predstavljata tisti del muzejske dejavnosti, ki ima nalogo podati temeljne informacije tako domačinom kot tudi zunanjim obiskovalcem o zgodovini Ribnice in okolice, ljudi in njihovih usodah, vpetih v kontekst politične, družbeno - gospodarske in socialne zgodovine slovenskih dežel ter Evrope.

Stalna muzejska postavitev in multivizija imata v prvi vrsti nalogo razširiti poznavanje zgodovine Ribnice in njene okolice ter vzbuditi zanimanje obiskovalcev za ogled ostalih specialnih muzejskih zbirk in razstav.

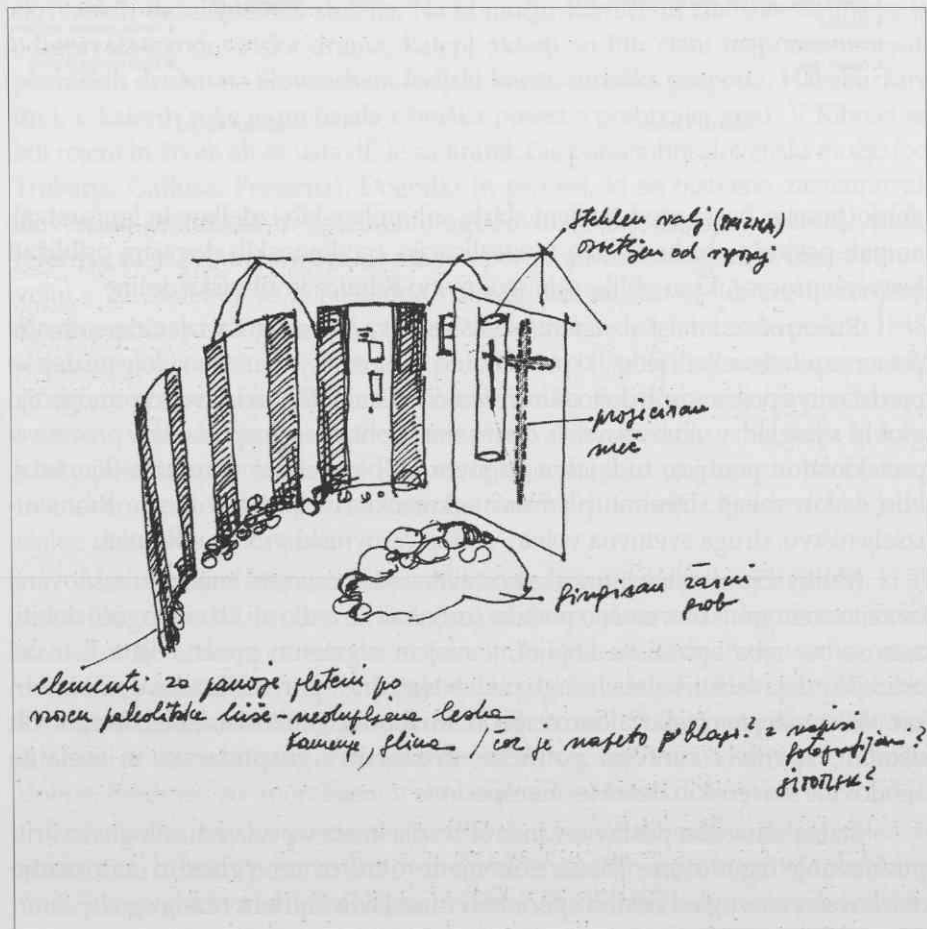
Zgodovinski prikaz Ribnice in ribniške doline smo oprli na dejstvo, da je v ribniškem muzeju pridobljenih muzealij sorazmerno malo, predmeti, ki jih hrani muzej, so predvsem iz obdobja polpretekle zgodovine, vključeni sta tudi posebni zbirki suhorobarskih in lončarskih izdelkov.

Pokazala se je potreba po evidenci ohranjenih predmetov iz Ribnice in ribniške doline, ki jih hranijo slovenski muzeji in arhivi, kajti to bi omogočilo izdelavo kopij za muzejsko postavitvev.

380 Devet temeljnih prerezov (jeder) zgodovine Ribnice v stalni muzejski postavitvi

1. Prvotni prebivalci ribniške doline

Bronast meč (hrani Narodni muzej), najden leta 1896 pri kopanju jarka pri Žlebiču.

Pozna bronasta doba (D) /1300-700 pr. n. št./

Ugotovitve arheologov kažejo, da je bilo območje sedanje Slovenije v pozni bronasti dobi gosteje naseljeno, čas označuje širše selitveno gibanje v Evropi in socialna protislovja, ki so se izražala v splošni duhovni spremembi.

V takratno družbo bronaste dobe je posegla samosvoja kultura, ki jo arheologi imenujejo kultura žarnih grobišč. Ime je dobila po načinu pokopavanja mrtvih. Prebivalci bronaste dobe so pokojnike pokopavali v gomilah, prebivalci kulture žarnih grobišč pa so jih sežigali, umrlim pa dodajali razne prdatke. To ljudstvo je gojilo kult, v katerem sta izstopala sonce in ogenj.

Arheologi ugotavljajo, da je bilo to etnično brezimno ljudstvo, ki se je ukvarjalo s poljedelstvom, živinorejo in lovom.

381

Zgodba, katere nosilec je najdeni bronasti meč, bo nazorno predstavila tip prebivalstva, njegov način življenja, verovanja itn., kar je mogoče ugotoviti iz arheoloških najdb na tem območju, in obenem pokazala na kontinuirano poselitev teh krajev skozi 3000 let.

Opomba: Ribniška dolina je "bela lisa" v arheološki pokritosti in raziskovanjih, kar je po ugotovitvah dr. Marjana Slabeta predvsem rezultat skromne urbanistične preobrazbe mesta in okoliških krajev.

2. Prva omemba Ribnice in plemstvo

Iz leta 1220 je ohranjena prva listina, ki omenja Ribnico (Rewenicz).

Ribnica z okolico je izjemna po prehajanju ozemelj iz posesti ene plemiške rodbine v drugo, skozi zgodovino Ribnice lahko sledimo usodi zelo pomembnih plemiških rodbin na Slovenskem (Turjačani, Žovneški, Ortenburžani, Lambergi itn.).

Muzejska predstavitev genealogije plemiških družin, lastnic ribniškega gospostva, bo vpela Ribnico v širši okvir dogajanj v slovenskih deželah in Evropi.

3. Vojne, lakote, črna smrt, turški vpadi

Tretje obdobje predstavlja prerez zgodovine ribniške doline v letih od 1339 do 1415.

V tem obdobju je prebivalstvo ribniške doline doživelo vse strahote, ki so zaznamovale 14. in 15. stoletje, zdesetkale prebivalstvo in povzročile nepopisno trpljenje. Leta 1339 so Kranjsko opustošile kobilice in s svojim prihodom napovedale stoletje nesreč, ki jim ni hotelo biti konca. Leto dni pozneje je Notranjsko in ribniško dolino opustošil hud potres, v desetletju od 1349 do 1359 pa je v slovenskih deželah in Evropi pustošila "črna smrt" - kuga. Leta 1415 so v ribniško dolino na poti skozi Ljubljano prvič pridrli Turki, ki so pomenili veliko nevarnost vse do leta 1584 (kar sedemindvajsetkrat so oplenili in požgali Ribnico).

Obdobje sklne jesen 1415, ko je hud požar uničil ribniški trg.

4. Ribničani začnejo krošnjariti

Po uboju zadnjega celjskega kneza Ulrika II. v Beogradu, ta je bil tudi lastnik ribniškega gospostva, so leta 1457 njihovo premoženje podedovali Habsburžani. Ribniški tržani so se prostovoljno podredili habsburški hiši.

Friderik III. Habsburški je leta 1492 Ribničanom in Kočevarjem podelil listino, s katero jim je bilo dovoljeno krošnjarjenje s suho robo po vsem cesarstvu. Ribniška dolina je bila zaradi stalnih turških vpadov obubožana in zaradi bojazni, da se ljudje ne bi začeli izseljevati, jim je cesar, obenem tudi njihov fevdalni gospod, podelil pravico do krošnjarjenja.

Z listino je cesar dovolil Ribničanom in Kočevarjem izvažati živino, platno in "razne lesene predmete", kakršne sami izdelujejo, na Hrvaško in v druge obmejne dežele.

Iz Valvasorjevega opisa lahko vidimo, da se je precej suhorobarskih izdelkov omenjalo že takrat: leseni krožniki, lesene sklede, škafi, vedra, rešeta in razne drobnarije.

Opomba: Cesar je podelil listino s pravico krošnjarjenja Ribničanom in Kočevarjem v letu, ko je Kolumb odkril Ameriko, torej 1492.

Scena, ki se nanaša na začetke izdelovanja suhe robe v ribniški dolini, je lahko tudi uvod v predstavitev posebne zbirke o suhorobarstvu in lončarstvu in se lahko preseli v Marof.

5. Boj za staro pravdo

Osnova za peti sklop predstavitev je 25 urbarjev, ki jih hrani državni arhiv in veljajo za enega najpopolnejših urbarskih zapisov na Slovenskem. Prvi sega v leto 1573, zadnji v obdobje 1830 - 1848, ko je bilo po marčni revoluciji odpravljeno podložništvo.

Ta del muzejske predstavitve posvečamo kmečkemu prebivalstvu, predstavitvi njegovega načina življenja, odvisnosti od plemiške gospode in cerkve, s posebnim ozirom na obdobje kmečkih uporov in boja za "staro pravdo".

Posebno pozornost bomo lahko namenili nazornemu prikazu dajatev, ki so jih morali podložniki izročati tako zemljiškemu gospodu kot tudi cerkvi. Ti podatki so zelo pričevalni, saj opisujejo vsakdanjo prehrano, kmečke pridelke, trgovino itn.

Opomba: Iz podatkov, ki jih ponujajo urbarji, in iz Valvasorja je mogoče črpati recepte za gostinsko ponudbo restavracije, ki bo delovala v sklopu muzeja.

6. Zadnja čarovnica na grmadi

Kljub nesrečam, ki jih pripisujemo pregovorno mračnemu srednjemu veku, sta 16. in 17. stoletje v Evropi in tudi v slovenskih deželah prinesli ogenj grmad, na katerih so množično sežigali nesrečne ženske in moške, ki jih je praznoverna

posvetna in duhovna oblast obtožila in po neopisljivem mučenju tudi obsodila zaradi praznovernih domišljjskih konstruktov.

Ribnica je zanimiva zato, ker je na grmadi na trgu zgorela ena zadnjih čarovnic na Slovenskem, in to celo v začetku prosvetljenega 18. stoletja (1701), ko je bila na primer v Ljubljani ustanovljena Academia Operosorum.

Za čarovniški proces v Ribnici, ki omogoča verodostojno in obenem atraktivno scensko postavitvev, je pomembno dejstvo, da je ohranjen zapisnik z zaslišanja, ki najbolj plastično ponazarja odnos med žrtvijo in njenimi sodniki, obenem pa pokaže, kako začaran in neusmiljen je bil krog, ki je potegnil vase obtožene čarovništva, in samoumevnost vrtinca, ki je požiral bližnje in daljne žrtvine sorodnike in sosede.

383

Opomba: Glej scensko predstavitev v gradu avtorice Marjete Mikuž (Idejni načrt za stalno postavitvev muzejske zbirke v gradu v Ribnici /1995-2001/, oktober 1995).

7. Ribničani zapuščajo svojo dolino

Sklop sega v konec 19. in začetek 20. stoletja, posvečen je pojavu, ki je zaznamoval ribniško dolino - izseljeništvu. V drugi polovici 19. stoletja so se začeli Slovenci v večjem številu izseljevati v dežele avstro-ogrske monarhije zunaj slovenskega etničnega ozemlja. Izseljevali so se iz revnejših delov Kranjske in slovenske Štajerske. Naslednji valovi izseljevanja so se širili v države zahodne Evrope (Nemčija, Francija) ter Združene države Amerike in Argentino.

Tudi ribniška dolina ni bila nikakršna izjema, hude gospodarske razmere so prisilile marsikaterega Ribničana, da je zapustil rodno dolino in se podal na negotovo pot čez lužo. Marsikdo se ni več vrnil.

V tem sklopu bomo uporabili tudi motiv Lepe Vide, ki ga je zapisal Jožef Rudež že pred letom 1819 v okolici Ribnice.

Izseljevanje Slovencev leta 1848 je pospešila zemljiška odveza. Velike odškodnine so vplivale na propad kmetij in izseljevanje je postalo gospodarska nuja.

Opomba: Trunko že leta 1910 poroča o 100.000 slovenskih izseljencih, Izseljenski koledar za leto 1937 pa ugotavlja, da se je iz slovenskih dežel izselilo okoli 300.000 ljudi.

8. Stoletje vojn in delitev

Dvajseto stoletje oziroma druga svetovna vojna je razdelila Slovence bolj kot katerikoli dogodek oziroma proces v zgodovini. Tudi Ribnica in ribniška dolina pri tem nista bili nobeni izjemi. Tragika okupacije, politične razdeljenosti, ki se je oblikovala že v desetletjih pred vojno, oborožen upor proti okupatorju, državljanska vojna in maščevanje zmagovalcev leta 1945 so zaznamovali tudi Ribnico. Šele zadnja leta se zgodovinopisje v večjem obsegu posveča

temeljitejšemu in predvsem celovitejšemu obravnavanju teh dogodkov, zato se tragika posameznikove odločitve in usode razkriva v novi luči. Ta sklop stalne muzejske postavitve se dotika ravno osebne tragike v vojnem času, dogodkom, ki so vplivali tudi na delitve in ločitve v posameznih družinah. Sklop predstavitve druge svetovne vojne v okviru stalne postavitve bo rezultat intenzivnih raziskovanj, temeljna ideja pa je, da na zgledu usode posameznika oziroma družine predstavimo splošno tragiko vojne, človeških usod, potriganost družinskih vezi.

9. Ribnica kot duhovno središče

384

Park kulturnikov na dvorišču starega ribniškega gradu je posvečen pomembnim Slovencem, ki so izšli iz Ribnice ali ribniške doline. Deveto jedro stalne postavitve bo velike može Ribnice predstavilo kot nosilce duhovnega in kulturnega življenja doline ter ovrednotilo njihov prispevek slovenski kulturi, znanosti, umetnosti itn. skozi stoletja.

PRVA FAZA REALIZACIJE PROJEKTA STALNE POSTAVITVE V GRAJSKEM STOLPU - ČAS ČAROVNIŠTVA

Čarovništvo je prav gotovo eden najstarejših poklicev in spremlja človeka od domnevnih začetkov do današnjih dni. Izvira iz želje, ki je globoko zakoreninjena v človekovi naravi: imeti oblast nad neznanimi (naravnimi in/ali nadnaravnimi) silami, da bi jih uporabljali v svojo korist in po svoji volji. Cilj čarovništva je torej v prvi vrsti **moč**, čaranje pa so obredni postopki in tehnike, ki naj bi človeku zagotovili oblast nad višjimi silami oziroma nad **svetim**. Ker pa je v tem kontekstu **sveto** zmeraj dvoumno, saj je hkrati privlačno in grozljivo, so stik z njim tvegali le redki poklicani, odnos do njih pa se je gibal v širokem spektru - od čaščenja, občudovanja, strahospoštovanja do gnusa, strahu, sovraštva.

Poklic čarovništva ni stvar le neke imaginarne daljne dinozavske preteklosti, utopljene v mračnjastvu in brezbriznosti. Ne samo da je še danes živ, v našem računalniškem svetu se je celo revitaliziral in postal bolj množičen kot kdajkoli prej.

V našem - mikro ribniškem svetu smo izbrali **zgodbo** Marine Češarek, da nam bo predstavila čas čarovništva.

Bila je, po dokumentiranem procesu, mučena v stolpu v ribniškem gradu in sežgana na ribniškem trgu. Obtožena je bila prirejanja pojedin hudiču, zapisa duše in telesa hudiču, čaranja toče iz kvatrnega pepela, spreminjanja v ptiče in pobiranja zrnja pred sejalcem, izdelave mazila iz ženskega masla in otroških src itn.

Glede na ugotovljena dejstva iz zapisnika sodbe je Marina Češarek ovadila dve sosedi (ti pa še dve) in duhovnika iz Nove Štifte. Po zapisniku sodnika, ki je

vodil proces na ribniškem gradu, lahko sklepamo, da je imel omenjeni proces globoko politično, religiozno in erotično ozadje.

Zgodba približno 40-letne noseče Marine Češarek bo torej zgodba o nujnosti nadzora nad ženskim umom. Po moški miselnosti je letanje (metafizično) simbol ženskih sanj o svobodi in seksualnosti.

Potrebna obnovitev stolpa:

Stolp bo treba spraviti v prvotno stanje, podreti mednadstropna tla, odpreti ostrešje, odstraniti tlak in omet. Tla in zidovi morajo biti v surovem stanju, taki, kot so bili pred zadnjo obnovo leta 1953. Ob zidovih je treba speljati kovinske stopnice, s čimer bo omogočen pretok obiskovalcev. Besedilni in slikovni del razstave bomo speljali po stopnicah ob zidu, odprtine za okna in obstoječe niše pa bomo uporabili kot vitrine za muzealije.

385

Na desetmetrskem prostoru v sredini bo nazorna uprizoritev sežiga lutke - čarovnice s posebnimi gledališkimi efekti. Zvočna kulisa, svetlobni in zvočni učinki bodo uporabljeni pri vsakem prizoru.

Vsebinski vodje projekta:

višja kustodinja mag. Marjeta Mikuž, Slovenski etnografski muzej, Ljubljana,
višja kustodinja Taja Čepič, Mestni muzej Ljubljana,
kustodinja Dragica Trobec Zadnik, Mestni muzej Ljubljana.

Avtor besedila o zgodovini čarovništva na Slovenskem bo Matevž Košir, Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana.

Vsebinski vodje skrbijo za pripravo vsebinskih izhodišč projekta, pripravo in izpeljavo scenarija, koordinacijo sodelavcev in program sponzorjev.

Oblikovni vodja projekta:

dipl. arh. Mojca Turk - TURK DESIGN oblikuje razstavni prostor in opremo, skrbi za postavitve, tiskovno in propagandno gradivo. V sodelovanju s tujim svetovalcem za muzejske postavitve g. Christopherjem Owenom iz podjetja Museum Casts, Leicestershire, Velika Britanija, izdelava rekonstrukcije in ponazorila.

Muzejska postavitve bo temeljila na številnih rekonstrukcijah. Zato bo strokovnjaku iz Velike Britanije in arhitektu pripadla pomembna vloga pri pripravi razstave.

Drugi strokovni sodelavci pri projektu:

Zunanji znanstveni sodelavci pri pripravi besedila stalne postavitve, multivizijske predstavitve in besedila kataloga so poleg omenjenih strokovnih vodij projekta še: Filozofska fakulteta (oddelki za zgodovino, etnologijo, umetnostno zgodovino), Arhiv Republike Slovenije, Zgodovinski arhiv Ljubljana,

strokovni mentorji iz OŠ Dr. F. Prešeren iz Ribnice, Klub prijateljev Miklove hiše, Pokrajinski muzej Kočevje.

Potek dela:

Delovna telesa pripravijo scenarij 1. faze projekta. V scenarij je zajet projekt, s katerim bo predstavljen čas čarovniških procesov. Strokovni vodje pripravijo scenarij razstave. Sočasno s pripravo scenarija bomo izdali zloženko, katere namen bo prva informacija o novi postavitvi muzejske zbirke v Ribnici. Zloženska bo večjezična in bo izšla v 10.000 izvodih.

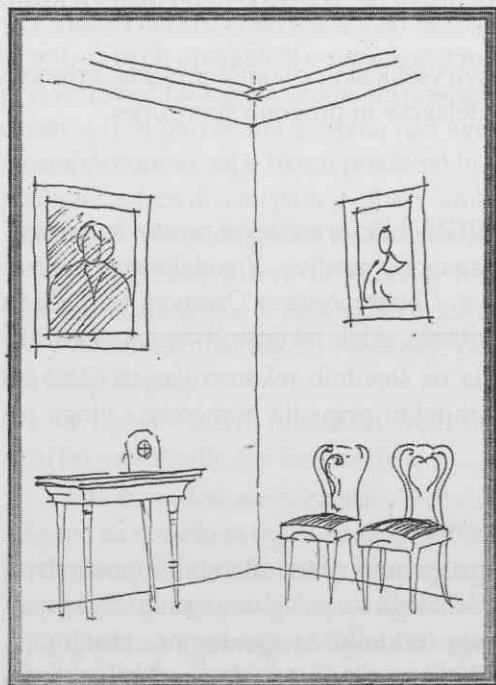
386

Ob razstavi Čas čarovništva bomo izdali faksimile zapisa sodbe iz leta 1701, ki ga hrani Arhiv Slovenije v Ljubljani.

Začeli bomo propagirati stalno razstavo na Gradu, Marofu in občasne razstave v Miklovi hiši ob stalnem stiku s tiskom, radiom in televizijo.

PREDLOG PRIPRAVE OBČASNE RAZSTAVE ZGODOVINA RIBNIŠKEGA GRADU V MIKLOVI HIŠI V RIBNICI

V času, ko bodo (v letu 1997 in pozneje) potekala obnovitvena dela na Gradu in v Marofu, želimo v Miklovi hiši v Ribnici predstaviti **občasno razstavo Zgodovina ribniškega gradu**.

Delovno skupino so pri tej zamisli vodile naslednje ugotovitve:

1. veliko zanimanje prebivalcev Ribnice za raziskovanje preteklosti ribniškega gradu (primer raziskava o Kozlerjevem gradu Ortnek);
2. zanimanje zadnjih potomcev, lastnikov gradu v Ribnici in pripravljenost za podarjanje slikovnega in ostalega osebnega gradiva, ki kakorkoli priča o zgodovini tega gradu, Javnemu zavodu Miklova hiša;
3. tudi vrsta že zbranega gradiva bo omogočala tovrstno pripravo občasne razstave Zgodovine ribniškega gradu.

Občasna razstava bo sestavljena iz dveh delov:

Prvi del bo predstavljal popolno **rekonstrukcijo enega od interierjev**, salonov v sedaj porušenem gradu. O tem, kateri interier bomo rekonstruirali, se bomo odločili na podlagi razpoložljivega materiala, možnih rekonstrukcij in bogastva pripovednosti scene. V popolnoma scensko postavitve bomo uvrstili tudi za obiskovalce zanimivo zgodbo iz bogate zgodovine tega gradu.

Drugi del postavitve bo predstavljal **Virtualni grad**. Z multimedijskimi orodji bomo postavili virtualen grad, in sicer po podarjenih slikah notranjosti in zunanosti, pripovedovanju in rekonstrukciji načrtov (tlorisov posameznih nadstropij). Tako bi se obiskovalci v nekajminutni predstavitvi lahko "sprehodili" skozi grad, si ogledali sobane, se seznanili z bogato opremo, slikami, tapetami itn.

BESEDA O AVTORICAH

Taja Čepič, prof. zgodovine in sociologije. Zaposlena v Mestnem muzeju Ljubljana kot kustodinja za zgodovino Ljubljane prve polovice 20. stoletja od decembra 1979. Od leta 1995 muzejska svetovalka. Od februarja 1997 direktorica Mestnega muzeja Ljubljana. Strokovno se je ukvarjala z zgodovino ljubljanskih tovarn in ljubljanskim delavstvom v muzejskem projektu Stari ljubljanski industrijski obrati, katerih prvi rezultat je bila postavitve Tobačnega muzeja, muzejske zbirke Mestnega muzeja Ljubljana in Tobačne Ljubljana in katalog razstave Opojnost tobaka. Sodelovala pri večini projektov muzejskih razstav Oddelka za sodobno zgodovino (Ljubljana v letu 1941, Prgišče zgodovine, Potres v Ljubljani 1895–1995) in izdaji katalogov ob njih.

Predsednica Slovenskega muzejskega društva (od 1995), nacionalna dopisnica EMYA (European Museum of the Year Award).

Dragica Trobec Zadnik, prof. umetnostne zgodovine in nemškega jezika s književnostjo, od leta 1977 do 1987 svetovalka za varstvo kulturne dediščine in likovno dejavnost pri Ljubljanski kulturni skupnosti, od leta 1987 kustodinja v Mestnem muzeju Ljubljana. Vodja referata za premično kulturno dediščino zunaj muzeja. Od leta 1997 višja kustodinja. Ukvarja se s preučevanjem zapuščine pomembnih kulturno zgodovinskih osebnosti in sodeluje pri pripravi razstav (R. Jakopič, I. Grohar).

Marjeta Mikuž, magistra umetnostne zgodovine, muzejska svetovalka v Slovenskem etnografskem muzeju, avtorica številnih projektov in študij v slovenskem muzealstvu.

ABOUT THE AUTHORS

Taja Čepič, professor of history and sociology. Since December 1979 employed at the Ljubljana Municipal Museum as curator of the history of Ljubljana in the first half of the 20th century. Promoted to museum adviser in 1995. Appointed director of the museum in February 1997. Her professional work has involved the history of Ljubljana's factories and working class in the museum's project "Old industrial premises in Ljubljana" which resulted in the arrangement of the Tobacco Museum, in museum collections at the Ljubljana Municipal Museum and at the Tobacco Factory and in the catalogue of the exhibition "The Intoxication of Tobacco". She has collaborated in most of the projects of museum exhibitions carried out by the Department of Modern History (Ljubljana in 1941, A Handful of History, The Earth-quake in Ljubljana 1895-1995) and in publishing catalogues on these exhibitions.

Mrs Čepič is chairwoman of the Slovene Museum Society (since 1995) and national correspondent of EMYA (European Museum of the Year Award).

Dragica Trobec Zadnik, professor of art history and German. From 1977 do 1987 she was adviser for the preservation of the cultural heritage and for the arts with the Cultural Community of Ljubljana; she has been employed at the Ljubljana Municipal Museum since 1987. She heads the department of movable cultural heritage outside the museum. Promoted to senior curator in 1997. Her professional interest focuses on researching the legacies people important to the history of culture and she also co-operates in preparing exhibitions (on R. Jakopič and I. Grohar).

Marjeta Mikuž, art historian, M.A., museum adviser at the Slovene Ethnographic Museum, author of numerous projects and studies in Slovene museums.

SUMMARY

THE PROJECT FOR A PERMANENT MUSEUM EXHIBITION IN RIBNICA

Ribnica is a town in southeastern Slovenia, fifty kilometres from Ljubljana. The present project describes the team's activities and their final and single goal: to prepare an exhibition that will provide a complete survey of the rich cultural and historical heritage of the area.

Already in the course of preparing the project the authors managed to acquire particularly rich material (the photographic material was completed by material from the picture library of the Slovene Ethnographic Museum related to the fields of bourgeois history and to the interiors of castles). After the elaboration of the project was finished in 1996 the following preparations were made for the final step of realisation, including the appointment of a specialist worker, a curator of history and an ethnologist. In October 1997 an exhibition was staged on the archaeology of the Ribnica Valley, as worded in the project: "phase 1: the original inhabitants of the Ribnica Valley. The entire project which is highly exigent in the sense of financing and of vast renovation works will illustrate and enrich a part of our national culture in a area of Slovenia we all know of, but do not know well enough." 389

RESUME

PROJET DE PREPARATION DE L'EXPOSITION PERMANENTE A RIBNICA

Ribnica est une petite ville située au sud-est de la Slovénie, à 50 km de Ljubljana. Le projet que nous évoquons ici décrit des activités ayant pour seul objectif la mise en place d'une exposition qui complétera les richesses du patrimoine culturel et historique de la région.

Dès la phase de préparation du projet, les auteurs ont réussi à constituer une riche collection de matériaux (le matériel photographique a enrichi la photothèque du Musée ethnographique slovène dans le domaine de l'histoire urbaine et des intérieurs des châteaux). A partir de 1996, lorsque le projet fut prêt, on engagea une collaboratrice professionnelle, une conservatrice et une ethnologue avant de passer à la phase de réalisation. En octobre 1997, l'exposition archéologique sur la vallée de la Ribnica, prévue dans la première phase du projet sous le titre «Les habitants originaires de la vallée de Ribnica», était prête.

Ce projet, très exigeant globalement, notamment du point de vue de son financement et des travaux énormes de restauration, permettra d'enrichir et de mettre en valeur une partie de notre culture nationale issue de cette région méconnue de la Slovaquie.